

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษารวบรวมข้อมูลการทอผ้าของชาวละว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของชุมชนและวิธีการทอผ้าพร้อมลวดลายจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชาวละว้าบ้านมีดหลอง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในการศึกษาผู้ศึกษาใช้วิธีการดำเนินการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์บุคคลในชุมชนจำนวน 16 คน โดยแบ่งเป็นผู้นำชุมชนจำนวน 9 คน และผู้ทอผ้าแบบละว้าจำนวน 7 คน พร้อมการสังเกตแบบมีส่วนร่วมภายในกิจกรรมของชุมชน บันทึกกิจกรรมและสิ่งแวดล้อนนำมาวิเคราะห์ผลได้ดังนี้

ความเป็นมาของชุมชนละว้า

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้ความตรงกันว่าพื้นเพเดิมของชุมชนจากปากคำของคนเฒ่าที่เล่าสืบต่อกันมาคือ เดิมที่พวกคนเคยอยู่ในเชียงใหม่มาก่อนสมัยขุนวิลังคะเรืองอำนาจเมื่อสิ้นสุดยุครุ่งเรืองที่พ่ายต่อนางจามเทวีแห่งเมืองลำพูน ชาวละว้าส่วนหนึ่งได้หลบขึ้นคอยทางทิศตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบัน แถบเทือกเขาถนนธงชัยกลางคือสถานที่ตั้ง ชุมชน โบราณแห่งแรก ซึ่งในการเลือกสถานที่ดังกล่าวอาจเพราะความคุ้นเคยแต่เดิมหรือเพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสารยามศึกสงคราม จากคำบอกเล่าในสมัยนั้นจะสื่อสารกันด้วยเสียงฆ้อง ซึ่งบนยอดเขาสูงจะได้ยินชัดเจน นอกจากนั้นอาจเป็นการง่ายต่อการป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่า เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนเดิมใหญ่ขึ้น ความจำเป็นในการใช้น้ำมีมากขึ้นบวกกับเกิดโรคระบาดที่เป็นสาเหตุให้ชุมชนโบราณต้องเคลื่อนย้ายตัวเองไปเรื่อยๆ จนมาถึง ณ ชุมชนปัจจุบัน

ในการเคลื่อนย้ายออกจากชุมชนเชียงใหม่ในสมัยนั้นชาวละว้าคงยังนับถือศิวอย่างเคร่งครัดและระบบชนชั้นคงมีความสำคัญมากพอสมควรจึงได้มีกลุ่มโบราณที่แยกกันตามหน้าที่อย่างชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้ในปัจจุบันผู้มีอำนาจสูงสุดจะเป็นกลุ่มขุนสะมางและจึงได้ตั้งชื่อชุมชนตามชื่อกลุ่มผู้มีอำนาจสูงสุดคือกลุ่มเขียงสล่อง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ร่ำรวยทุกคนจะให้ความเคารพสถานที่ตั้งหมู่บ้านเดิมอย่างมากก็อาจจะไม่ล่าสัตว์ หรือตัดไม้ในบริเวณหมู่บ้านเดิม (แม้แต่เหยี่ยวยังไม่กล้า) นอกจากนั้นยังเคยมีการเลี้ยงผีควายควายด้วยวัว แต่ปัจจุบันได้เลิกไปแล้ว นอกจากนั้นยังมีอีกกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเขียง

เหยือกและกลุ่มเหยือกเรียบที่เป็นชนกลุ่ม โบราณที่เป็นอีกชนชั้นในสังคมลวะวาโบราณ จากคำบอกเล่า กลุ่มเหยือกจะเป็นกลุ่มสามัญชนหรือเรียกว่าพวกลวะ และอีกกลุ่มคือกลุ่มเรียบอาจเป็นพวกทาสหรือพวกช่างฝีมือ ซึ่งในระบบชนชั้นจะเห็นได้ชัดเจนจากหลุมฝังศพ โดยกลุ่มเหยือกจะต้องอยู่สูงสุด ถัดมาจะเป็นกลุ่มเหยือกเหยือก และต่ำสุดจะเป็นกลุ่มเหยือกเรียบ ในปัจจุบันกลุ่มเหยือกเรียบไม่มีเชื้อสายในหมู่บ้าน เพราะได้อพยพเข้าเชียงใหม่ในสมัยเกือบ 300 ปีมาแล้ว โดยได้เข้าไปอาศัยในพื้นที่เขตอำเภอสันป่าตองบ้านหัวริน ซึ่งน่าจะตรงกับยุคเชียงใหม่ “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” เพื่อฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ในสมัยเจ้ากาวิละเรื่องอำนาจ

วิธีการทอผ้าของชุมชนลวะวา

ในอดีตชุมชนลวะวาปลูกฝ้ายมากรองจากปลูกข้าว โดยสังเกตได้จากลวะวาพู่มาแนแฉวรัฐเชียงตุงจะปลูกฝ้ายเป็นอาชีพรองจากปลูกข้าว นอกจากนั้นในพิธีกรรมหลายอย่างฝ้ายและฝ้ายยังถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด รวมไปถึงของส่วยที่ชาวลวะวาต้องส่งให้เชียงใหม่ประกอบด้วยฝ้ายเป็นเครื่องบรรณาการ ตลอดจนกฎหมายมังรายที่ห้ามลักลอบตัดต้นฝ้าย มีความผิด เป็นเครื่องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวลวะวากับการปลูกฝ้ายและทอผ้าในสมัยเมื่อนานมาแล้ว การทอผ้าชาวลวะวาน่าจะมีมานาน แต่เหตุใดผ้าชาวลวะวาจึงยังไม่ได้รับความนิยมเป็นที่แพร่หลายในวงกว้าง จากการศึกษา น่าจะมีสาเหตุมาจาก ชาวลวะวาเคร่งครัดในประเพณีเดิมอย่างเคร่งครัดดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อแม่ตายไม่เสียดายเท่าละฮิด” (กฤษณา เจริญวงศ์, 2532, หน้า 23) แสดงให้เห็นว่าความถ่อมตนในศรัทธาที่มีต่อระบบประเพณีเดิมน่าจะเป็นมูลเหตุสำคัญในการทำให้ผ้าของชาวลวะวายังคงใช้ผ้าและลวดลายที่ใกล้เคียงกับของเดิมให้มากที่สุด จึงทำให้พัฒนาการในเรื่องผ้าของชาวลวะวาเปลี่ยนแปลงช้าจนแทบจะหยุดนิ่งในลวดลายผ้าบางอย่าง ที่เอวขนาดเล็กผ้าสีพื้นขาวจากฝ้ายหน้าแคบจึงยังถูกใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทอผ้าของชาวลวะวามาจนปัจจุบัน

ในส่วนของลวดลายที่ชาวลวะวานำมาตกแต่งบนผืนผ้า นั้น ในปัจจุบันจะเห็นได้เพียง 2 ลายหลักคือลวดลายบนผ้าชิ้นที่ได้จากการมัดย้อมเส้นผืน ซึ่งความยากในการทอคือวิธีการทอให้ได้ลายเส้นต่อกันตลอดผืนผ้า ส่วนอีกลายคือลวดลายข้าวหลามตัดบนผ้าคลุมศพผู้ตายโดยอาจได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งพระมหากัสสปะได้นำมาเผยแพร่ ลายข้าวหลามตัดแทนการเกิดหรือตาที่สามในโลกหน้า นอกจากนั้นยังมีลวดลายอันเกิดจากการใช้เข็มปักตกแต่งด้วยด้ายสีต่าง ๆ อย่างประณีต ที่เด่นที่สุดน่าจะเป็นการใช้เส้นเงินแทนเส้นด้ายสีปักลงลวดลายบนเสื้อสีดำผู้หญิง โดยในปัจจุบันไม่มีใครนำด้ายเงินมาตกแต่งกันแล้วซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก

อภิปรายผล

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มบุคคลพื้นราบที่ถูกคุกคามตามอารยธรรมทางตะวันตกที่หลั่งไหลเข้าสู่สังคมเมือง และแพร่กระจายเข้าสู่สังคมชนบทอย่างรวดเร็ว ความหลากหลายและอิสรภาพในการเลือก แม้ดูเหมือนมีทางเลือกมากมายแต่ในความจริงเหล่านั้นกลับสะท้อนความคับแคบในกรอบคิดพร้อมกับการดำเนินชีวิตให้แคบตามและนับวันเสรีภาพยิ่งถูกรีดรอนด้วยอำนาจของสื่อและเครื่องอำนวยความสะดวกที่ผู้คนนับวันไขว่คว้าดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งค่านิยมจากการบินแต่่ง หล่อหลอมให้มองว่าสวยงาม นายกษัตริย์และควรรเอาเยี่ยงอย่าง โดยหารู้ไม่ว่านั่นคือที่มาของผู้คนที่นับวันเห็นแก่ตัวและพวกพ้อง อำนาจทุนนิยมที่มาพร้อมการแก่งแย่งเริ่มจากระบบชนชั้นศักดินาที่ถูกหล่อหลอมขึ้นมาพร้อมอำนาจของผู้เฒ่า คือที่มาของการเอาัดเอาเปรียบ การแย่งชิงทรัพยากร กฎหมายและสงครามพร้อมกับความรุนแรงที่ค่อย ๆ ทะยอยหลั่งไหลจากตะวันตกสู่ตะวันออก อาวุธเครื่องจักรกลและเงินทุนถูกเคลื่อนที่อย่างรวดเร็วมาพร้อมกับโลกาภิวัตน์คือเหล่าเก้าในขดใหม่ที่ผู้คนบินแต่่ง และปรับปรุงให้งดงามด้วยการย้อมแมวหลอกผู้คนซ้ำแล้วซ้ำเล่า จากหลอกให้พัฒนาต้องเจริญและทันสมัยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก เช่นเดียวกับความต้องการรวมเป็นชาติไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พร้อมรัฐมนตรีคู่มือหลวงวิจิตรวาทการ รวมไปถึงการจัดตั้งมณฑลในภาคต่าง ๆ ในสมัย รัชกาลที่ 5 และอื่น ๆ อีกหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในสังคมไทย ที่ฉากภายนอกมีคนไทยเล่นเอง คู่กันเองและหลอกกันเอง ไปวัน ๆ โดยหารู้ไม่ว่าเบื้องหลังเบื้องลึกในบทละครที่ตัวเองเล่นเองจำเอง

ชุมชนละว้าเป็นอีกชุมชนหนึ่งในชุมชนโบราณที่ต้องแยกตัวเองขึ้นสู่คอคอยสูงด้วยอำนาจมิถุนาพิธีของผู้มีอำนาจตั้งแต่แหลมอินโดจีน โบราณมีกลุ่มชนเล็กเพียงชาวชวาและละว้า (สิลา วีระวงส์, หน้า 6, 2535) จะด้วยเหตุผลใดก็แล้วแต่ความรู้เรื่องในอดีตของชาวละว้าต้องแลกด้วยเลือดเนื้อของบรรพบุรุษเช่นเดียวกับอีกหลาย ๆ เผ่าพันธุ์เพื่อดำรงความยิ่งใหญ่จากอดีต ซึ่งจะเห็นได้จากระบบชนชั้นที่ซุกซ่อนตลอดมาทุกกลุ่มทุกสังคมสืบต่อกันมาแต่โบราณ ดังนั้นอิทธิพลในเรื่องระบบชนชั้นอาจจะได้รับอิทธิพลจากจีนโบราณหรือไม่แน้นคงสุดแล้วแต่ข้อมูลในทางวิชาการเท่านั้นที่เป็นตัวบ่งชี้ ซึ่งแน่นอนอำนาจทางวิชาการเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ถูกหล่อหลอมและกุมอำนาจทางวิชาการบางอย่าง บางสังคมหรือบางสำนักทางวิชาการเท่านั้น ในหลายอย่างที่บรรพบุรุษละว้าพยายามจะสื่อเรื่องราวด้วยพิธีกรรมเพื่อจะบอกเล่าความเป็นมา ความสำคัญของชนเผ่า ตลอดจนวิถีชีวิตที่ซุกซ่อนจากปากรุ่นต่อรุ่นผ่านชีวิตแล้วชีวิตเล่าจากขุนคอคอยสูง ผู้พื้นราบ จากพื้นราบกลับสู่คอคอยสูง จากเจริญสูงสุดจนถึงเกือบจะไร้สิทธิไร้เสียงในบางสังคม เรื่องราวของชนชาวละว้าได้สืบทอดสืบต่อจนเป็นวัฏจักรที่ชัดเจนที่ยากยิ่งที่ชนเผ่าอื่น ๆ จะทำได้หรือมีชีวิตเช่นชาวละว้าที่บทยุคอันงดงาม แต่ซุกซ่อนความโศกเศร้าอย่างน่าสะเทือนใจในเรื่องราว จนถึงวันนี้กลุ่มละว้าที่ยังพยายามดำเนินชีวิตเพื่อต่อสู้กับความแปรเปลี่ยนที่

อายรธรรมจากภายนอกที่กำลั้งโหมแรงสาครเร่งเร้าให้ถูกดูดกลืน เช่น ผู้คนพื้นราบทั้งหลาย และเมื่อเวลาผ่านไปทุกอย่างคงต้องดำเนินไปตามกฎแห่งธรรมชาติคือการเวียนไปของสรรพชีวิตที่เกิดมา ตั้งอยู่ และดับ ไปรอรอบการกลับมาเพื่อจะเวียนไปอีกครั้งเป็น “วิวัฒนาการย้อนกลับ” (Develutionary stage of development (ชลธิรา สัตยวิวัฒนา, 2542, หน้า 227) เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนไป การครองชีพหลายอย่างต้องเปลี่ยนไป สังคมของชนเผ่าบนที่สูงไหนหรือจะหลีกเลี่ยงประเพณีความเชื่อถูกแปรเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับความตื่นรนเพื่อความอยู่รอด การทอผ้าของชาวละว้าเป็นอีกหนึ่งกลุ่มกระบวนการเล็ก ๆ ที่ซุกซ่อนในสังคมของชนเผ่าละว้าตลอดมาและเป็นอีกหนึ่งเรื่องราวที่บุคคลทั่วไปเพื่อลูกหลานชาวละว้าควรอย่างยิ่งที่ต้องหันกลับมาสนใจและให้ความสำคัญ สายเลือดบรรพบุรุษสายเล็ก ๆ ที่นอกบ้านอาจไม่มีใครเห็นคุณค่า แต่หากเมื่อมันสูญหายไปเท่านั้นเพื่อคุณค่าจึงจะเกิดมาพร้อมกับความสูญเสียตลอดไปของผ้าทอชาวละว้า ณ จนถึงวันนั้นบนชุมชนคอยสูงแถบรอยต่อจังหวัดเชียงใหม่กับแม่ฮ่องสอน ยังมีชนเผ่าละว้ากลุ่มเล็ก ๆ สอดแทรกวิถีชีวิตความเรียบง่ายผ่านพิธีกรรมอันเคร่งครัด รอเวลาแปรเปลี่ยน เช่นกลุ่มบุคคลอื่นดังในอดีตที่ผ่านมา ผ้าทอมือก็เฒ่า ผ้าที่ปลูกเองภายในครอบครัว สีจากเปลือกไม้ ใบไม้ ถูกนำไปใช้ทำลวดลายบนผืนผ้าจากอดีตสู่ปัจจุบัน แม้ผ้าบางอย่างแทบจะสูญหายไปกับวันเวลา แต่บางอย่างยังทอขึ้นเพื่อรับใช้ประเพณีบางอย่างอย่างเคร่งครัด ด้วยลวดลายแต่โบราณรอผู้มีปัญญาลูกหลานหันกลับมาสืบเรื่องราวให้รับรู้เหตุผลและอิทธิพลต่าง ๆ ที่ทยอยแทรกซึมสู่สังคมละว้าจากอดีต เสื้อสีขาวผู้หญิงแม้จะบอกเรื่องราวไม่มาก แต่ความสำคัญไม่ด้อยไปกว่าผ้าชนิดอื่น ๆ เพราะเสื้อสตรีอาจเป็นผ้าชนิดแรกที่สุดที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อปกปิดร่างกาย ทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และนำไปใช้ในโลกรหน้า ผ้าปูศพและผ้าคลุมศพคนตายหรือชาวละว้าเรียกว่าผ้าตวนที่ออกแบบลวดลายด้วยรูปข้าวหลามตัดที่ผู้ทอต้องเป็นคนแก่เท่านั้น ที่ต้องทอให้ใช้เพื่อใช้ในพิธีศพของตัวเอง หากใครไม่มีหรือทอไม่ได้ จะไม่มีผ้านำโลกรหน้า ซึ่งลวดลายและความสำคัญน่าจะได้รับอิทธิพลบางอย่างบางความเชื่อจากบรรพบุรุษแต่โบราณ เพราะชาวละว้าปัจจุบันไม่ทราบเหตุผลและความเป็นมาของลวดลายทุกคนทราบเพียงปู่ย่าสอนให้ทอแบบนี้เท่านั้น จึงจะนำไปใช้ได้ หากคิดแบบนี้จะไม่เอา ผีมันรู้ จากการศึกษา ผู้ศึกษาเชื่อว่าอิทธิพลของลวดลายข้าวหลามตัดบนผืนผ้าตวนคลุมศพผู้ตายนั้น น่าจะมาจากอิทธิพลของศาสนาพุทธมหายานโบราณที่เข้ามามีอิทธิพลในแถบแหลมอินโดจีน แพทริเซีย ซีสมแมน – แน่นหนา (อ้างในทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2536, หน้า 239) ได้ให้ความหมายนี้เหมือน “สัญลักษณ์ของดวงตาที่สามในพุทธศาสนานิกายมหายาน” โดยรูปข้าวหลามตัดหมายถึงดวงตาที่สามหรือยันตระ (yantra) ในโลกรหน้า คือ โลกแห่งการเกิดใหม่ที่ดีกว่าในโลกรหน้า ซึ่งรูปสี่เหลี่ยมบนผ้าตวนสอดคล้องกับรูปสี่เหลี่ยมในปิ่นหรือตุ่งที่ใช้ในพิธีศพ โดยชาวละว้าจะใช้ปิ่นจำนวนสามสี่สามขนาด ซึ่งน่าจะหมายถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และกฎไตรลักษณ์ คือ เกิดมาตั้งอยู่และดับไป อิทธิพลเหล่านี้ดูจะสอดคล้องกับตำนานพระธาตุคอกยตุ่งที่พระมหากัสสปะเถระได้นำศาสนาพุทธเข้ามาเผยแพร่และใช้ตุ่งขนาดใหญ่บน

แพร่และใช้ต้นทุนขนาดใหญ่บนคอตุง ผู้ศึกษาไม่แน่ใจในชื่อตุงที่หมายถึงขงมากนักรัก ที่มาแรกเริ่มของคอตุงอาจแพร่มาจากตวนหรือ ตวนแวงมาจากตุงก็ได้ ซึ่งนักวิชาการน่าจะศึกษาในวงกว้างเพื่อความชัดเจนในเหตุผลและที่มาระหว่าง ตวนกับตุง

ผ้าจีนของชาวละว้าเป็นผ้าอีกชนิดที่น่าสนใจที่ผู้ศึกษาอยากกล่าวถึงความสำคัญและจุดเด่นที่ซ่อนความประณีตในฝีมือของผู้ทอ ผ้าจีนละว้าถูกออกแบบลวดลายด้วยด้ายเส้นยืนแล้วนำมาต่อเย็บเป็นผืนจากนั้นจึงนำไปดัดลายเส้นยืนย้อมสีขาวยังได้ลายเส้นสวยงามเมื่อดูจากภายนอกตัวจีน ความยากในการทอลายเส้นเหล่านี้ ปัจจุบันนับวันยิ่งจะหาคนชำนาญได้น้อยลง ส่วนความหมายของลวดลายมีเพียงคำบอกเล่าเพียงลวดลายดังกล่าวเป็นลายเสือประเภทหนึ่ง (ผู้ศึกษาไม่สามารถสืบค้นได้) ที่ผู้สวมใส่สามารถมั่นใจได้ว่าเมื่อสวมใส่ผ้าจีนแล้วเสือไม่กัดเพราะเสือจะกลัวลวดลายบนผ้าจีนของหญิงชาวละว้าที่เกิดจากลายเส้นดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

การทอผ้าของชาวละว้าบ้านมีดหลวงอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบันนับวันหาช่างทอฝีมือดียากขึ้น เพราะเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการทอผ้าเหมือนดังในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งเหตุผลหลักมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่บุคคลพื้นราบนำไปสู่สังคมของชนเผ่าบนที่สูง ประกอบกับความสะดวกในการซื้อหาและสวมใส่ในแบบผ้าสมัยใหม่ที่ราคาถูกลง ซึ่งแตกต่างกับวิธีการทอจากฝ้ายที่ปลูกและปั่นในครัวเรือนที่ใช้เวลานานกว่าจะได้ผ้าทอแต่ละชิ้นเพื่อนำมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงในอนาคตอันใกล้ผ้าทอมือของชนชาวละว้าอาจสูญหายไปพร้อมกับวันเวลาและทิ้งเอาไว้เพียงเรื่องราวดังหลายเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมา

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

1. ควรศึกษาลวดลายบนผืนผ้าจีนที่เกิดจากการมัดย้อมด้ายเส้นยืนในผ้าทอชาวละว้ามีความโดดเด่นน่าสนใจ
2. ควรศึกษาผ้าตวนที่ออกแบบลวดลายด้วยรูปข้าวหลามตัดเปรียบเทียบกับตุงเพื่อสืบค้นที่มาและจุดกำเนิดระหว่างตวนกับตุงว่าต่างหรือเหมือนกันอย่างไร